УДК 811.161.2

С.Б. Стасевський

СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ

Стаття присвячена видатному українському лінгвістові М.А. Жовтобрюху. Розглянуто основні напрями його наукового доробку, акцентується увага на ролі вченого у виробленні основних засад викладання української мови у вишах. Звернено увагу на проблему підготовки наукових кадрів вищої кваліфікації.

Ключові слова: *науковий пошук, педагогічна діяльність, наукове наставництво, методична майстерність.*

Стасевский С.Б. Слово об Учителе. *Статья посвящена выдающемуся украинскому лингвисту М.А. Жовтобрюху. Рассмотрено основные направления его научного наследия, акцентируется внимание на роли учёного в разработке принципов преподавания украинского языка в вузах. Обращено внимание на проблему подготовки научных кадров высшей квалификации.*

Ключевые слова: *научный поиск, педагогическая деятельность, научное наставничество, методическое мастерство.*

Stasevs`ky Stanislav B. A word about the teacher. *Professor Mykhailo A. Zhovtobriyukh occupies a decent place among the pleiad of illustrious Ukrainian linguists. Wide variety of his scope and the multitude of his scientific investigations are really impressive. Mykhailo Zhovtobriyukh is the author of numerous scientific works, including textbooks on the Ukrainian language, its theoretical grammar, history and development. Mykhailo Zhovtobriyukh focused on grammar, lexical bulk of the Ukrainian language, its phonetic structure.*

His research of the Ukrainian periodics from its very birth and until the beginning of the XX century was a valuable contribution to the science. Mykhailo Zhovtobriykh also posessed good managerial abilities which were of great help when various scientific conferences were organized and held in Ukraine. Heated and fundamental discussions were characteristic of those conferences and workshops, where main priorities for the development of Ukrainian linguistics were set, and practical recommendations given. All his life Mykhailo Zhovtobriykh worked both as a scientist and as a lecturer. Several generations of students from different institutions of higher education in Ukraine were very lucky to attend his interesting lectures and get a precious word of advice on the methodology of the scientific research. Many postgraduate students from Kyiv and other regional scientific centers of Ukraine worked under him. M. Zhovtobriyukh's educational experience allowed him to compile educational programms, scientific research plans, methodological recommendations, etc. which are still widely used at the departments of Ukrainian philology throughout Ukraine.

All those who were lucky enough to associate with Mykhailo A. Zhovtobriyukh always made a special mention of his scientific and personal decency, amazing benevolence, and availability.

Keywords: *scientific research, educational experience, research supervision, methodological proficiency.*

Серед когорти українських мовознавців доктор філологічних наук, професор Михайло Андрійович Жовтобрюх посідає одне з чільних місць.

Народжений у хліборобській родині на славній Полтавщині, майбутній вчений із молоком матері ввібрав любов до рідного слова. Материнська мова стала для нього джерелом підтримки протягом усього життя, тому не викликають сумніву його зізнання: «І в праці, і на відпочинку, і в щасті, і в горі – завжди наше життя пов'язане з мовою».

© Стасевський С.Б., 2015
http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.32817

Вважається, що іноземну мову можна вивчити протягом чотирьох – п'яти років, рідна мова вивчається протягом усього життя. Не прагну проаналізувати весь науковий доробок М.А. Жовтобрюха. Це вже зроблено професором Миколою Івановичем Степаненком у його книзі «Патріарх українського мовознавства», виданій до 100-річчя від дня народження професора Михайла Жовтобрюха. Назву лише основні напрями наукових інтересів ученого. Впадає в око енциклопедичність цих уподобань. Вони охоплюють написання посібників та підручників з сучасної української мови, зокрема «Курс сучасної української літературної мови» (у співавторстві з Б.М. Куликом) витримав кілька видань, більше ніж півстоліття студенти філологічних спеціальностей користуються цим джерелом, а ще посібники з історичної граматики, історії української літературної мови. Постійно в полі зору перебували питання граматики, лексики, фонетики.

Якось у розмові зі мною Михайло Андрійович зазначив, що з найбільшим задоволенням він досліджував мову української преси від її початків до двадцятого століття.

Неабиякі організаторські здібності М.А. Жовтобрюх виявив у підготовці та проведенні різноманітних Всеукраїнських наукових конференцій. Саме на них і визначалися основні пріоритети наукових пошуків, велися ґрунтовні наукові дискусії, вироблялися практичні поради-рекомендації. Проведенню таких нарад всіляко сприяло Міністерство освіти України.

Михайло Андрійович був учасником кількох Міжнародних з'їздів славістів, під час яких у разі необхідності консультував українську делегацію з найскладніших питань історії української мови.

Протягом усього життя М.А. Жовтобрюх успішно поєднував роботу дослідника з педагогічною діяльністю. Кілька поколінь студентів різних вишів України мали щасливу нагоду слухати його цікаві лекції, діставати безцінні консультації-поради щодо методики наукових досліджень. Під його мудрим керівництвом успішно працювали над дисертаційними дослідженнями не тільки випускники столичних вузів, а й вихованці Львова, Дрогобича, Ніжина, Харкова, Полтави та інших міст. Стимулював і підтримував у роботі над докторськими дисертаціями і викладачів нашої кафедри Сергія Івановича Дорошенка та Лідію Андріївну Лисиченко – нині знаних не тільки в Україні, а й за її межами вчених-лінгвістів.

Педагогічний досвід став для Михайла Андрійовича підмурівком для укладання навчальних планів, програм, методичних рекомендацій, які й понині з успіхом використовуються в практичній роботі філологічними факультетами.

Автор цих рядків удячний долі за те, що мав щастя бути аспірантом Михайла Андрійовича. Невеликий за кількістю співробітників, але вагомий за якістю відділ теорії української мови Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні АН України став для мене рідною домівкою на все життя. У відділі працювали майбутні членкори Іван Романович Вихованець, Світлана Яківна Єрмоленко, доктори наук Арнольд Панасович Грищенко, Надія Миколаївна Сологуб, трудівники на ниві української лінгвістики Олексій Федотович

Пінчук, Іванна Михайлівна Уздиган, Галина Харитонівна Щербатюк, Галина Петрівна Арполенко, Олена Василівна Романченко, Віталій Аркадійович Передрієнко. У колективі панувала атмосфера людяності, наукової порядності, доброзичливості, вимогливості.

Уже з погляду власного багаторічного педагогічного досвіду намагаюсь збагнути, як Михайлові Андрійовичу вдалося так майстерно керувати аспірантами. Він був прикладом для нас у ставленні до роботи – щоденно, наполегливо працюючи, йти до поставленої мети. Вражала його наукова ерудиція, він щедро ділився своїми знаннями, ідеями з колегами, тактовно вів дискусії, відзначався умінням визначити перспективні актуальні напрями наукових досліджень, був всебічно обізнаний з новітньою лінгвістичною літературою. Дотримування термінів у виконанні дисертаційного дослідження Михайло Андрійович перевіряв так: після того, як минув певний час, говорив дисертантові, що на такий-то місяць заплановано обговорення вашого, скажімо, теоретичного розділу. При цьому він знав, що за систематичної роботи можна впоратися з поставленим завданням.

І вже в останні місяці мого навчання брав по кілька десятків сторінок дисертації на вихідні дні, а вже в понеділок повертав її із своїми зауваженнями-помітками і з доброю посмішкою на обличчі говорив: «Бачите, я не тільки слухав пташок у садку (слово «дача» він майже не вживав), а й уважно читав вашу роботу».

Зв'язок із Михайлом Андрійовичем я підтримував і після закінчення навчання в аспірантурі та успішного захисту кандидатської дисертації. Приїжджаючи в справах до Києва, обов'язково заходив до нашого відділу, спілкувався з колегами і, безумовно, із своїм науковим керівником. Його цікавило все: як мені працюється, що нового в нашому Харківському педінституті, які проблеми розробляє кафедра української мови. Час між зустрічами заповнювали листуванням. Із щемом у серці читаю його лист, датований 6.02.1994 р. це не просто лист – це сповідь: «... уже настала в мене велика старість, часто болить голова, очі почали погано мені служити, тому вже пишу дуже зрідка й з минулого року полишив наукову працю. Остання моя стаття опублікована в ж. «Мовознавство» Зараз більше віддаю свій час переживанням за все, що діється в нашій державі – і хороше, й гірке, а його, на жаль, багато... Ретроспективно аналізую своє довге минуле життя, що зроблено доброго, корисного, а які в ньому й помилки були. А в житті теж всього було – і доброго, і гіркого. Дуже любив я і наукову працю, і спілкування зі студентами, тому навіть коли перейшов на роботу до Інституту мовознавства АН, я не залишав читати лекції в педінституті. Отак і живу... Вам, дорогий мій Станіславе Борисовичу, від щирого серця бажаю міцного здоров'я, бадьорості, успіхів у праці, здійснення всіх Ваших задумів, сподівань, мрій та бажань, добра й щастя в житті!

Ваш Михайло Жовтобрюх».

Це був останній лист від Михайла Андрійовича. Низький уклін і щира вдячність Вам, дорогий Вчителю.

Стасевський Станіслав Борисович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Україна, 61168, м. Харків, вул. Блюхера, 2
E-mail: lingvos@meta.ua
tel: +38057-268-02-36
http://orcid.org/0000-0000-0000-0000

Stasevskyi Stanislav Borysovych – Candidate of Philology, Associate Professor at the Ukrainian Language Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Ukraine, 61168, Kharkiv, Bliukhera Str., 2.